

TÜRÜK
Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2015 Yıl:3, Sayı:6
Sayfa:155-168

ISSN: 2147-8872

**HARVARD ÜNİVERSİTESİ HOUGHTON KTP. MS TURK 59
NUMARADA KAYITLI ŞİİR MECMUASI***

Hasan Ali Güneş**

ÖZET

Osmanlı şairleri, şiirlerini divan veya cönk denen defterlerde toplamıştır fakat pek çok şair, şiirlerini bir kitapta toplayamadan ölmüş veya bazı şiirleri çeşitli sebeplerden dolayı kitaplarında yer bulmamıştır. Bu şekilde şairlerin divanlarında bulunmayan eserlerine onların kayıp hazinesi diyebiliriz.

Pek çok türü olan mecmûalardan şiir mecmûaları, şiirin kayıp hazine sandıklarıdır. Şiir mecmûaları, yazıldıkları dönemin şiir zevkini, şairlerin popülaritesini yansıtan bir çeşit antolojidir. Divanı olmayan şairlerin eserlerini veya meşhur şairlerin divanlarına girmeyen şiirlerini kayıt altına almaları sebebiyle edebiyat tarihi açısından son derece önemlidirler.

Üzerinde çalıştığımız el yazması eser Harvard Üniversitesi, Houghton Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 59 numarada kayıtlıdır. Bu mecmûa 17. asırda kaleme alınmış, içinde hem âşık edebiyatı hem divan edebiyatı örnekleri bulunduran 93 yapraklı bir eserdir. Bu eserde 154 şairin 595 şiiri bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: mecmua, divan şiiri, halk şiiri, 17. asır, Houghton Kütüphanesi

**A POETRY COLLECTION REGISTERED AT HARVARD UNIVERSITY
HOUGHTON LIBRARY MS TURK NUMBER 59**

ABSTRACT

Ottoman poets used to collect their poems into a book called "divan" or "conk". However lots of them died before doing this or some of their

* Bu mecmua, Hasan Ali Güneş tarafından Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans tezi olarak 2015 yılında hazırlanmıştır.

** Arş.Gör., Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hagunes@nku.edu.tr

poems are not placed in the books for some reason. This kind of poems may be called lost treasures of poets.

Poetry collections are some kind of anthologies represent popularity of poets and poetic intellection of period they had been written in. They are enormously significant in terms of registering poems written by poets who do not have divan or poems of famous poets which are not included in their divans.

Poetry collections which have many sorts are lost treasure chests of poetry. Poetry collection we studied in this work, containing samples from minstrel literature and divan literature is a 93 page work which was written in 17th century. There are 154 poets' 595 poems in this collection

Key words: poetry collections, divan poetry, minstrel poetry, 17th. century, Houghton Library

Giriş

Mecmua, sözlükte "dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak" anlamındaki cem' (جمع) mastarının ism-i mefûlü olan "mecnû" (bir araya getirilmiş, toplanmış) kelimesinden isimleşmiştir. Mecmua'nın yanı sıra mecâmi', mecma', câmi' gibi aynı kökten türemiş kelimelerle -yalnız Osmanlı Türkçesinde- cüzdan, defter ve ceride isimleri de aynı manada kullanılmıştır (Mutçalı, 1995: 127-128; Uzun, 2003: 265-268.)

Devellioğlu ise mecmuayı; toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap veya dergi olarak tanımlar. (Devellioğlu, 1993:596).

Mustafa Uzun, mecmuanın başlangıçta, birçok bakımdan benzediği cönk gibi ayetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilahiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, lugaz ve muammalarla ilaç tariflerinin ve faydalı bilgilerin (fevaid), notların, tarihi belge ve kayıtların (tevarih) derlendiği bir not defteri halinde ortaya çıkmış, zamanla gelişip düzenli bir tertip ve şekle kavuşarak türlerine göre bazı farklılıklar gösteren bir kitap veya telif çeşidi özelliği kazanmış olduğunu ifade eder. (2003: 265-268).

Uzun'a göre mecmuaların özelliklerine göre çeşitli düzen ve biçimler alması, İran, Arap ve Türk edebiyatında popüler hale gelmesi ve gitgide müstakil bir tür olarak yer etmesi ilk olarak ortaya çıkışlarından birkaç yüzyıl sonra gerçekleşmiştir. Not defterlerinden meydana gelen özel mecmualar için bu şekilde tarih belirlemenin zor olduğunu ifade eden Uzun, bu süreci mecmuaların Osmanlı dönemindeki gelişimini ele alarak değerlendirmiş, XV. yüzyıldan itibaren dikkat çekmeye başlayan türün, XVI. yüzyıldan sonra sayı ve çeşitlerinin iyice arttığını belirtmiştir. Uzun, daha çok Osmanlı ve İran sahasında rağbet görmüş özel mecmuaların kâğıt kalitesi, renk, boyut, cilt, yazı, tezhip, şekil gibi vasıflar ve maddi nitelikler açılarından dikkate değer farklılıklar gösterdiğini tespit etmiş, bunlardan bir kısmının özensiz karalama defterleri, bir kısmının ise tertipli ve özenli sanat eserleri niteliği taşıdıklarının altını

çizmiştir. Ayrıca Uzun'a göre belli bir düzen içinde yazılmamış bu ilk kategorideki mecmuaların pek çoğunun derleyici elinden yazılmış olması, onların okunaksız ve istinsah hatalarıyla dolu olmasına ve güvenilir metinler olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Elden ele intikal eden ya da babadan oğula miras olarak geçen bu tür mecmualar ayrı ilgi ve yazılara göre şekillenmeyi beraberinde getirmiş, konu bağlamında da çeşitlilik sağlamıştır (2003: 265-268).

Ali Nihat Tarlan'a göre mecmualarla, belirli bir dönemde, belirli bir şairle yoğunlaşan edebî zevk ve sanat anlayışı idrak edilebilir ve başı çeken bu gözde şairlerin neden başarılı oldukları, bu eserlerin yansıttığı dönemin genel edebiyat zemini sayesinde anlaşılabilir. Tarlan, tezkirelerde adı geçen fakat divanı bulunmayan şairlerin şiirlerine ulaşmak açısından da mecmuaların önemli olduğunu, barındırdıkları nazire, tahmis, tesdis vb. şiirlerin şairler arasındaki etkileşimi yansıtmaları bakımından kıymetli olduğunu ifade etmiştir (Köksal, 2012:12).

Yaşar Aydemir, Ali Şîr Nevâyî'nin şiirlerinin XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar mecmualarda yer almasından yola çıkarak mecmuaların hem okuyucu zevkini hem de şairin uzun süreli etkisini gösterdiğini belirtmiştir (2007:123)

Aydemir, *Amrî Divanı, Çâkerî Divanı, Behiştî Divanı* gibi birkaç çalışma haricinde mecmuaların metin teşkilinde dikkate alınmadığına, mecmualar tarandığında gerek yeni şiir gerekse nüsha farkı olarak göz ardı edilemeyecek kadar manzumeye ulaşılabileceğine dikkat çekmektedir (a.g.e.: 127)

Ömer Zülfe ise mecmuaların bir şeye ihtiyaç duyulduğunda ilk bakılan, içlerinde çeşitli şekil ve türlerde şiirler, yine çok çeşitli bilgiler barındıran ve kendi dönemleri için birer belge niteliği taşıyan çekmeceler olduğunu söyler. Zülfe'ye göre bu noktada en önemli mecmualar, şiir meraklıları ya da bizzat şairler tarafından derlenenlerdir. Bu eserlerle, zaman içinde silinip gitmeye yüz tutan birçok edebî kişilik gün ışığına çıkarılabilir, tanıtılabilir (2009:9).

16. yüzyıl şairlerinden Selîkî'nin mecmualarda, bir divançe meydana getirecek kadar şiirinin tespit edilmiş olması bu duruma net bir örnek olarak gösterilebilir. Zülfe, bu eserin Selîkî'nin henüz ulaşamamış ancak var olduğu bilinen divanından yapılan bir seçme olarak değerlendirilebileceğini ifade eder. Böyle düşünüldüğünde şiirlerin, divanı mevcut olan şairlerden yapılan ve çoğunlukla eseri hazırlayanın edebî zevki ya da esas aldığı diğer kriterler doğrultusunda sunulan seçmelerden dikkate değer farklı bir tarafı olduğu; dönemin ve daha sonraki dönemlerin edebî zevkini yansıtmış olduğu görülmektedir (Zülfe, 2009:9).

İncelediğimiz mecmuada da Selîkî'nin, Zülfe'nin yayınladığı eserde yer almayan bir gazeli bulunmaktadır:

“Sen baña gül bülbül-i nālân olayın ben saña

Sen baña şeh bende-i fermân olayın ben saña

Baña te 'şîr eyledi keyfiyyet-i esrâr-ı 'aşk

Bārī gel qarşumda dur hayrān olayın ben saña

‘İyd-ı vaşla irgürüp qurbān iderseñ ‘aşığı

Ey kemān-ebrū güzel qurbān olayın ben saña

Çünkü gönlümde yir itdüñ kaçma cānā sineden

Sen baña genc-i nihān vīrān olayın ben saña

Nice yıldır kim ölümlüñdür Selīķī derd-mend

Dimedüñ bir gün aña dermān olayın ben saña” (Güneş, 2015:338).

Bunun gibi daha önceden tespit edilmemiş bir şiirin ve şairlerin bulunması, mecmuaların edebiyat tarihimiz açısından ne kadar ehemmiyetli olduğunu göstermektedir.

Mecmua Çeşitleri

Ağâh Sırrı Levend, mecmuaları nazire mecmuaları, antoloji niteliğindeki seçme şiir mecmuaları, türlü konularda risalelerin bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan mecmualar, aynı konudaki eserleri içine alan mecmualar -tababet, ilahiyat gibi- ve tanınmış kişilerce hazırlanmış, yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar olarak beş gruba ayırır. (2008: 166-167.)

Levend, aynı konudaki eserleri ihtiva eden mecmualara örnek olarak Lale Devri sadrazamı İbrahim Paşa’nın kendisine sunulan kasideler ve tarih manzumelerini şair Faiz Efendi ve Şakir Bey’e toplatarak hazırlattığı 636 yapraklık eseri gösterir (2008:173).

Pervâne Beg’in hazırlayıp Kanunî Sultan Süleyman’a sunduğu *Pervâne Beg Mecmûası* ve Edirneli Nazmî’nin *Mecma’un-nezâir* isimli eseri nazire mecmualarının önemli örneklerindedir.

Pervâne Beg Mecmûası, Pervane Bin Abdullah tarafından 1560’ta tertip edilen nazire mecmuasıdır. 641 varaktan oluşan bu eserde 525 şairin 7360 şiiri bulunmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman’a sunulan eserin yegâne nüshası Topkapı Sarayı, Bağdat Köşkü Kütüphanesinde B.406 numarada kayıtlıdır (Duran, 2008:III).

Edirneli Nazmî’nin *Mecmâ’un-nezâir* isimli eserinde 357 şairin 5527 şiiri bulunmaktadır. Eser, hem tıpkı divanlarda olduğu gibi kafiyelerin son harflerine göre “elifbâ” sırası, hem de aruz bahirlerine göre belli bir sıra gözetilerek tertip edilmiştir. Ancak *Mecmâ’un-nezâir* düzenleyicisi, harflere göre dizilişi divanlardaki gibi sadece o harfle biten şiirleri bir arada toplamakla yetinmemiş, ayrıca her harfî kendi arasında kafiye ve redife göre alfabetik olarak sıralamıştır (Köksal, 2012:33).

İncelememize konu olan mecmua, Ağâh Sırrı Levend'in mecmua tasnifine göre "Antoloji niteliğindeki seçme şiir mecmualarına" örnektir. Mecmuada hem âşık edebiyatı hem de divan edebiyatı geleneğine ait çok sayıda şiir bulunmaktadır. Eser, yukarıdaki örneklerden farklı olarak konu veya şekil bütünlüğü göstermez. Şiirlerin sıralanışı da herhangi bir kurala tâbi görünmemektedir.

İncelenen Mecmuanın Tanıtımı

Mecmua, Harvard Üniversitesi Houghton Kütüphanesi Türkçe el yazmaları 59 numarada kayıtlıdır. Eserin telif yeri ve tarihi belli değildir. Eser 17x25 cm. boyutundadır. Eserin 93 yaprak, 16-25 satırdan teşekkül ettiği görülür. Derkenarlar mevcuttur. Yazı türü talik kırmacı ve divanî kırmacıdır. Farklı hattatlar tarafından çoğunlukla iki sütuna yazıldığı, sayfa çevresinde yorumlar olduğu notu bulunmaktadır. Kütüphane kaydında "yorum" olarak bahsedilenler kenarlara yazılmış gazel, beyit veya kıta gibi şiirlerdir. Bunların bazıları başlıksız ve dağınıktır.

Mecmua üzerinde sayfa numaraları yoktur, bu sebeple tarafımızdan numaralandırılmıştır. Mecmuanın son yaprakları boştur, bazı sayfalara daha sonradan yazıldığını düşündüğümüz kime ait olduğu belirsiz pek çok manzume ve karalama ilave edilmiştir.

Dijital kopyası üzerinde inceleme yaptığımız bu mecmuada bazı sayfalar kopuktur, bu sebeple yarım kalan manzumeler mevcuttur. Ayrıca yapraklar arasında farklı kâğıtlara yazılıp mecmuaya iştirilmiş şiirler bulunmaktadır.

Mecmuanın İstinsah Tarihi ve Kapsadığı Edebi Dönem

Mecmuada ağırlıklı olarak 16. ve 17. asırdan şairler bulunmasına rağmen 14. asırdan Seyyid Nesimi (ö. 1404-5?), 15. asırdan Necâti (ö. 1509) gibi önemli şairlere de yer verilmiştir.

Mecmuada herhangi bir istinsah kaydı yoktur fakat şiirlerde geçen bazı ifadelerden ve düşürülen tarihlerden mecmuanın ne zaman tertip edildiğiyle alakalı tahminde bulunmak mümkündür. Şair Reisoğlu'nun şiirlerinde geçen *Girid Fethi*, *Malta Savaşı*, *Hanya* (Haniye) *Kuşatması*, *Gazi Hüseyin Paşa* gibi ifadelerden şairin Girit adasının fethine katılan askerlerden olduğunu anlamaktayız. Girit savaşları hicri 1055, miladî 1645 yılında başladığından (Uzunçarşılı, 2003:218) mecmuanın bundan daha sonraki bir tarihte tertip edilmiş olması gerekir. Reisoğlu, Girit'in fethiyle ilgili tarih de düşürmüştür:

"Reisoğlu cengi Hazret cengi olmuştur aceb

Kırk[1]ar üç[ler] yardum itdi gerçek erler ile heb

Hamdülillâh zabt olundu gurre-i mâh-ı Receb

Çok şükür oldı müyesser fethi İslâma Girid (Sene 1055)" (15a)

Ayrıca Kul Mustafa mahlaslı şairin bazı mısraları da bize bu konuda fikir vermektedir:

“Şulţān Muĥammedūn siftāh ğazāsı

Ĥayretlere vardı ĥünkārūm

Ne ŧanursıñ küffār ħarşı mı ħura

YeziĊler miĥdārın bildi ĥünkārūm

Aĥıldı meydānun ŧen olsun cānuñ

Çoĥdur pādiŧāhum yarar ħullaruñ

Dört ğüşeden hep kör oldu dūŧmānuñ

Giridde dīn İslām oldu ĥünkārūm” (6b)

Şairin “Sultan Mehmed” diye bahsettiği padişah, tarihte Avcı Mehmed olarak da bilinen IV. Mehmed’dir. 1648’de tahta çıkan padişah, babası Sultan İbrahim’in başlattığı Girit fethine devam etmiş ve bu savaşlar 25 yıl sürmüştür (Uzunçarşılı, 2003:222).

Mecmuadaki Şairler ve Nazım Şekilleri

Mecmuada divan ve âşık edebiyatı örneklerine rastlanır. 132’si divan; 22’si halk şairi olmak üzere toplamda 154 şairin eserlerine yer verildiği görülür. Divan şairleri arasında, Bâki 92 manzumeyle ilk sırada yer almaktadır. Hâletî (Gülşenî) 18, Ulvî 14, Necâtî 13, Nev’î 11, Nisârî 11, Fevrî 10, Hayretî 9, Ubeydî 9, Nesîmî 11, Şemsî 8, Cinânî 7, Âlî 7, Muhibbî 6, Revânî 6, Kabûlî 6, Hayâlî 5, Dânişî 5, Figânî 5, Hâletî 5, Fehmî 4, Makâlî 3, Nihâlî 3, İshâk 3, Sırrî 4, Sun’î 3, Taşlıcalı Yahyâ 3, Usûlî 3, Şeyhülislam Yahyâ 3, Murâdî 3, Ahmed-i Sarbân 3, Dukakin-zâde Ahmed 3, Azmizâde Hâletî 2, Sânî 2, Halîlî, Sân’î, Gâzi Giray Hân, Senâî, Sabrî, Sâdikî, Abdî, Nef’î, Fuzûlî, Hâdî, Behiştî, Ümîdî, Rûhî, Sucûdî, Beyânî, Rahmî, İlmî, Âhî, Şem’î ve Meâlî’nin ikişer; Ahmed Paşa, Fakirî, Reyî, Müdâmî, Vâlihî, Kâsımî, Nâtıkî, Bahâyî, Meşâmî, Hüsrevî, Selikî, Meşrebî, Tab’î, Lisânî, Bennâyî, Sürûrî, Rifatî, Zuhûrî, Ahmedî, Sâî, İşretî, Hüdâî, Belîĝî, Selâmî, Hasan, Garîbî, Meylî, Derûnî, Nişânî, , Mahfî, Mahmûdî, Fânî, Şeyhî Mehmed Efendi, Kemâl, Sadrî, Yetîmî, Hevâyî, Siretî, Askerî, Sıyâmî, Derviş Ömer, Hüsni, İsmetî, Veysî, Ahdî, Penâhî, Kâmî, Fazlî, Sûzî, Gaybî, Muînî, Ömrî, Cem, Çâkerî, Amrî, Kalenderî, Hâşimî, Şehrî, Azîzî, Harîmî, Hüsâmî, Sadâyî, Fennî, Emrî, Rahmânî, Azerî, Kıyâsî, Esîri, Vahdetî, Nasîbî, Caferî, Gamî, Aşkî, Hâfîzî, Şerîfî, Azmî, Hatâî ve Hilmî’nin ise birer şiiri bulunmaktadır. Ayrıca kime ait olduğu bilinmeyen 38 manzume yer almaktadır.

Reisoĝlu 92, Kâtibî 11, Kul Mustafa 7, Tûtî 6, Şahin 3, Kuloĝlu 2, Budala 2; Sevdâî, Gedâî, Öksüz Âşık, Derviş, Budin Müftüsü, Sipâhî, Kul Süleyman, Kul Himmet, Kul Hüseyin, Vanlı Küçük, Karacaoĝlan, Hüsâm, Halîl, Karaoĝlan ve İbrâhîm birer şiir ile mecmuada yer almaktadır. Tûtî, Reisoĝlu ve Kâtibî’nin hem aruz hem de hece vezniyle şiirleri olduğu görülmektedir.

Ayrıca mecmuada varak kopuk/eksik olduğundan yarım kalmış 17 şiir vardır.

Mecmuada 331 gazel, 26 tahmis, 21 müseddes, 18 müfred, 16 murabba, 6 muhammes, 6 dübeyt, 4 terci-i bend, 4 müsemmen, 5 kıta, 2 kaside, 2 müsebba, 1 rubai, 1 muaşşer, 1 tesdis, 2 terki-i bend bulunmaktadır. Ayrıca 121 koşma, 11 semai, 8 ilahi yer almaktadır.

Mecmuayı Tertip Eden ve Onun Şairlere Bakışı

Mecmuanın kapağının dışında “Dîvân-ı Recâî” ibaresi bulunmaktadır. Bununla birlikte mecmua içinde Recâî mahlaslı herhangi bir şiire veya ibareye rastlanmamıştır. Şair Tûtî'nin mecmuadaki bazı şiirlerin peşinden “nazîre-i hakîr” başlığıyla yazdığı nazirelerden yola çıkarak mecmuanın, en azından bir kısmının, Tûtî tarafından yazıldığını söylemek mümkündür. Yaptığımız araştırmada Tûtî mahlaslı bir şaire rastlayamadık (Alptekin ve Sakaoğlu 2014; Kaya, 2009; Sakaoğlu, 2014)

Mecmuada yer alan çok sayıdaki halk şiirine ve şairlerinin de çoğunlukla “kul” tayfasından, yani asker olmalarına bakılırsa mecmuayı tertip edenin asker veya askerlere yakın olması da muhtemeldir

Mecmuada Bâkî'nin bazı şiirlerinin “Sultân'uş-Şuarâ Bâkî Efendi Rahmetullahi Aleyh” (28b) başlığıyla yer aldığı görülür. Gerek tezkire yazarı Kınalızade Hasan Çelebi gibi Bâkî'ye “sultân-ı şuarâ” şeklinde hitap etmesi (Sungurhan Eyduran, 2009:163), gerekse Bâkî'nin 92 manzumesini mecmuaya almasından mecmuayı vücuda getirenin Bâkî'ye özel bir teveccühü olduğunu söylemek mümkündür. Reisoğlu mahlaslı, asker taifesinden olan şairin de 92 adet şiirini almasına bakarak, mecmuayı yazan kişinin bu iki şaire ayrı bir kıymet verdiği düşünülebilir.

Mecmuada dikkat çeken başka bir husus, bazı şair sultan ve hükümdarların mahlaslarıyla değil kendi isim ve unvanlarıyla anılmasıdır. Muhibbî mahlaslı Kanunî Sultan Süleyman'ın şiirlerinde başlık olarak “Sultân Süleymân” (43b h) ibaresi bulunmaktadır. Benzer hususiyet Gazi Giray Han (29b) ve Sultan III. Murad için de geçerlidir. III. Murad için “Sultan Murâd-ı Gâzî” (46b h) ifadesi kullanılmaktadır.

Mecmuadaki Şiirlerin Sıralanması ve Başlıkları

Mecmuada ilk 66 sayfaya kadar divan ve halk şiirleri bir arada görülmektedir. Sonraki sayfalarda sadece divan şiiri örneklerine rastlanmaktadır. Nazım şekillerine, kafiye-redife veya şairlere bağlı bir sıralama görülmemektedir. Bir tahmisten sonra gazeller, sonrasında musammatlar, tekrar gazeller gelebilmekte ve bunlar çoğunlukla farklı şairlere ait şiirler olabilmektedir.

Mecmuada dikkat çeken bir özellik de nazım şekillerine verilen isimlerdir. 6+5, 4+4+3 11'li hece ölçüsü ve koşma kafiye düzeniyle yazılmış şiirler “Türki” ismiyle kaydedilmiştir. Hatta bazı gazellerin başında da aynı ifadeyi görmekteyiz. 4+4 8'li hece ölçüsü, semai kafiye düzeni ve bend sayısıyla yazılmış şiirler “şarkı” olarak kaydedilmiştir. Bazı tahmisler, tahmisi yazanın değil de, tahmis yazılan şairin adıyla kaydedilmiştir. Örneğin; Ahdî'nin Taşlıcalı Yahya Bey'in gazeline yazdığı tahmis “Yahyâ Efendi” başlığıyla verilmektedir (36b).

Mecmuada bazı şiiirlerin şairlerinin yanlış olarak verildiği tespit edilmiştir. Ahmed Paşa'ya ait "virmez" redifli gazel "Ahmedî" başlığıyla verilmektedir. Benzer olarak Hataî'ye ait

"Úızıl gül bÀàı bystÀnum ne dirsîñ

FedÀ olsun saña cÀnum ne dirsîñ" (8b)

matlalı bir gazel Nesîmî başlığı ve mahlasıyla kaydedilmiştir. Tespit edilebilen bu gibi hata ve farklar tarafımızca düzeltilerek gerekli açıklamalar eklenmiştir.

Mecmuanın Yansıttığı Edebi Zevk ve Şiiirlerden Bazı Örnekler

Mecmuaya alınan şiiirlerin nispeten sade denilebilecek bir Türkçe ile yazılmış şiiirlerden seçildikleri görülmektedir Mecmuada sadece iki kasîde mevcuttur. Bunlardan biri Dânişî'nin naatı, diğeri ise Ulvî'nin II. Selim'e yazdığı medhiyedir.

Genel olarak bakıldığında mecmuada rindâne şiiirlerin ağırlıkta olduğu görülür. 16. asrın en önemli iki şairinden Fuzûlî'nin sadece iki gazeline karşın Bâkî'nin 92 adet şiiiri bu iddiayı destekler mahiyettedir. Bununla beraber özellikle asker şairlerin katıldıkları gazaları çok canlı bir şekilde yansıtan koçaklamaları göze çarpmaktadır. Nesîmî ve Ahmedî'nin şiiirleri haricinde hikemî, tasavvufî şiiirler yok denecek kadar azdır.

İncelediğimiz mecmuada her eserin önemli olduğuna inanmakla beraber şairlerden özellikle dikkat çeken Tûtî ve Reisoğlu'nun birkaç şiiiri ile Bâkî'nin; divanında (Küçük. 2011; Ergun, 1935) *Pervâne Beg Nazire Mecmuası*'nda (Bahadır, 2013:187-213) ve Beyhan Kesik ile (2012a:1489-1500; 2012b:115-122) M. Fatih Köksal'ın (2013:319-330) çalışmalarında tespit edilmemiş iki gazelini okuyucu ile paylaşmanın faydalı olacağını düşünüyöruz.

Re'isođlu Goft Małta Yılı Donanmaya (Koşma 6+5 11'li)

I

Seherden göç oldu Beşiktaşından

Çađlar ağındıya düşüp giderüz

Uđraduñ ol Yeñi Sarây peşinden

Yağın adaları aşup giderüz

II

Göründi Ađdeñiz yolu âşikâr

Gitdi řasâvetler def' oldu efkâr

Marmara engini seyrüme rüzgâr

At başı berâber koşup giderüz

III

Felekden çün bize irişdi şadā
‘Ācizdür bu yolda bāy ile gedā
Her biri yārinden olmışdur cüdā
Muḥabbet derdini deşüp giderüz

IV

Çün oldur virmeyen düşmene mecāl
İlāhī sen şaḳla olmasun bu ḫāl
Ortaya almışuz pervāne mişāl
Üçfener serine üşüp giderüz

V

Re’īsoḡlı biz de deyişi didük
Kesildi ḳaradan elümüz yuduk
Tirneklerümüzüzi aşāḳa koduḳ
Deryā ‘aşḳa geldi çoşup giderüz (10b)

Re’īsoḡlı (Koşma 6+5 11’li)

I

Dünyada ‘ahdüme duranlardanam
Meylüm benüm hemān bir şulṫānadur
Yolında cānumı virenlerdenem
Zirā ki cefāsı ṫatlu cānadur

II

Güzellik berātın almış eline
Nāz u şīve ile oḳur ḳulına
Gönlümü bend iden zülfi tābına
İsmin ‘ayān itmeme bir civānadur

III

Vefāsuz dilbere bakmaq istemem
Vücūdumı nāra yaqmaq istemem
Kimsenüñ hatırın yıqmaq istemem
Anuñçün sözlerüm dervīşānedür

IV

Bu köhne felege ne merdler geldi
Şoñın fikr eyledi fānīdür bildi

Ma'rifet ehline bakılmaz oldu
Şimdi rağbet hemān bir ihsānadur

V

Re'īsoglı yāra şundum nāme
Şimdi 'aşkı ile 'abādur cāme
Gönlümü düşürdüm bir elif lāme
İşte bu cevābum 'ārifanedür (11b)

Ṭūṭī (Koşma 6+5 11'li)

I

Ala gözlüm sana meftūn olalı
Ne gicem gicedür ne günüm gündüz
Şīrīn leblerine Mecnūn olalı
Ne gicem gicedür ne günüm gündüz

II

Çāre nedür bilmem artdı efkārüm
Oñulmaz derdüme dermān ararum
Ayrılığa yoqdur şabr [u] qarārüm
Ne gicem gicedür ne günüm gündüz

III

Göñül çekmezsın sen seyr-i gülzāra
Hüsnüñ güli yeter bülbül-i zāra
Fırākuñla düşdüm ğam-ı efkāra
Ne gicem gicedür ne günüm gündüz

IV

Sevdicegüm varayum saña derdime
Hışım kavim yokdur gele yardıma
Benüm ağladuğum kendi derdime
Ne gicem gicedür ne günüm gündüz

V

Ṭūṭīyem mirāt-ı hüsnüñ gözlerim
Bi'llāh vişālün cāndan özlerim

Hağ bilür kim hilāf degül sözlerim
Ne gicem gicedür ne günüm gündüz (30a h)

Ṭūṭī Nazire-i Hağır

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

Esīr-i kākülem ammā ki yāri görmedüm gitdi
Ğam ile ülfetem çeşm-i humārı görmedüm gitdi

Bu hāb-ālūde bahtumla fırāğ-ı künc-i hayretde
Leyāl-i ğamdayem hergiz nehārı görmedüm gitdi

Benem ol Kaş-ı nā-şāde ki hayret nağ'ına irdüm
Cemāl-i Leylī-i nūr-ı izārı görmedüm gitdi

Bu fülk-i himmete baħr-i dilüm mekşüdedür gerçi
Murādumca muvāfiķ rüzgārı görmedüm gitdi

Benüm ıab' um ki **Tūtı** bülbül-i bāğ-ı leṫāfetdür
Gülistān-ı dehrde i' tibārı görmedüm gitdi (8a h)

Bāķi Efendi

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Şayd ider bāz-ı ecel bu murğ-ı cānı ' āķıbet
Mūr [u] mārā mesken olur āşiyānı ' āķıbet

Pür olup iki ķulağum penbe-i ğassālla
Girmez olur gūşuma mātem fiğānı ' āķıbet

Bir kefenden hırķaya başum çeküp şūfı gibi
Meşhedüm olur baña ' uzlet mekānı ' āķıbet

Taħt-ı tende pādişāh-ı cān olup bir gün revān
Cismümün tābut olur taħt-ı revānı ' āķıbet

Şāğ iken bu döşenüp yaşdānduğum taş haşır
Ķabrüm örtüsü olur her nişānı ' āķıbet

Pür hevādur bir ḫabāb-ı cām-ı Cem gibi velı
Başumuñ peymāne olur üstühānı ' āķıbet

Yār-ı **Bāķi**den baña cān cevheri olup revān

Şâ'iri olur bu cism-i hâk-i fânî 'âkıbet (47a h)

Bâkî Efendi

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Sâkiyâ kalmaz imiş çünkü bu şöhet bâkî

Mey-i gül-gün içelüm bâde-i cennet bâkî

Hâbda almış idüm būs-ı leb-i cānānı

Cān dimāğında dağı şimdi o lezzet bâkî

Beni öldürdi firākuñ meded ey dost yetiş

Hele bir pâre dağı tende harâret bâkî

Ağlamazdum bu kadar zâr u zebûn olduğuma

Qalsa bir pâre gamuñ çekmege tākāt bâkî

Bâkî ölsün yoluña pâdişāhum sen sağ ol

Baht pâyende Hūdā yâr u sa' âdet bâkî (36b h)

SONUÇ

Belli bir konuda, nazım ya da nesir türünde metinlerin bir araya getirildiği eserler mecmua türü içinde değerlendirilir. Edebiyat tarihinin daha doğru ve eksiksiz inşa edilebilmesi için, edebiyat biliminde mecmua türünün önemi büyüktür.

Bu çalışmada incelediğimiz mecmuada 154 şairin 595 şiiri bulunmaktadır. Mecmuada, adına daha önce rastlamadığımız şairler ve bilinen şairlerin eserlerinde yer almamış şiirler tespit edilmiştir.

Gazel, kaside, terhib-i bend, tahmis, nazire, koşma, semai gibi hem divan edebiyatından hem de halk edebiyatından çok çeşitli nazım şekillerini barındıran mecmua, antoloji niteliği taşımaktadır. Acemice tanzim edilmiş olan eser, sayfalarından bazıları eksik/kopmuş olmasına rağmen, çok büyük bir önemi haizdir. Hem divan şiiri hem de halk şiirinden içerdiği örneklerle, incelediğimiz bu koleksiyonun döneminin edebî anlayış, estetik ve zevkine ayna

tuttuğunu söylemek yerinde olur. Bununla birlikte mürettibin bireysel zevk ve edebî anlayışının antoloji niteliğindeki bu eserin oluşumda pay sahibi olduğunu belirtmek gerekir.

Tûtî ve Reisoğlu gibi kaynaklarda adlarına rastlayamadığımız şairlerin yanı sıra, Selikî, Bâkî gibi şairlerin divanlarında yer almayan şiirleriyle çeviri yazıya aktardığımız ve incelediğimiz bu mecmuanın, ilim ve edebiyat âlemi için faydalı olmasını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Alptekin, A. B. ve Sakaoğlu, S. (2014). *Türk Saz Şiiri Antolojisi*, Ankara: Akçağ Yay.
- Aydemir, Y. (2007). *Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü Ve Karşılaşılan Problemler*, Turkish Studies, C.2, S.3, s.123-137.
- Bahadır, S. C. (2013). *Bâkî'nin Pervâne Bey Mecmuası'nda Yer Alan Yayınlanmamış Gazelleri*, Turkish Studies, C.8, S.1, s.187-213.
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Yayınları.
- Duran, R. (2008). *Pervâne Beg Nazîre Mecmuası (230a-260b). Yayınlanmamış Y.L. Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE.*
- Ergun, S. N. (1935). *Baki Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul: Suhulet Kitap Yurdu.
- Güneş, H.A. (2015). *Mecmûa-i Eş'âr (Houghton Ktp. Ms Turk 59)İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*, Yayınlanmamış Y.L. Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Kaya, D. (2009). *Şâirnâmeler*. Erzurum: Salkımsöğüt Yay.
- Kesik, B. (2012a). *Bir Yazmadan Hareketle Bâkî'nin Yayınlanmamış Şiirleri*, Turkish Studies, C.7, S.1, s.1489-1500.
- Kesik, B. (2012b). *Bazı Şiir Mecmualarından Hareketle Basılı Divanlarda Bulunmayan Bâkî Mahlaşlı Şiirler*, Adıyaman Üniversitesi SBE. Dergisi S.9, s.115-122.
- Köksal, M. F. (2013). *Bâkî'nin Bilinmeyen Veda Gazeli ve Divanında Bulunmayan Bazı Şiirleri*, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.10, s.319-330.
- Köksal, M. F. (hızl.). (2012). *Mecma'un-nezair*, Ankara: Kültür Bakanlığı. e-kitap.
- Levend, A. S. (2008). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: T.T.K. Yayınları.
- Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Yay.
- Sakaoğlu, S. (2014). *Aşık Edebiyatı Araştırmaları*, Konya: Kömen Yay.
- Sungurhan Eydurhan, A. (hızl.). (2009). *Aşık Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ*, Ankara: Kültür Bakanlığı. e-kitap.
- Uzun, M. (2003). T.D.V. İslam Ansiklopedisi, Cilt 28, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2003). *Osmanlı Tarihi*, C.3, (6 Cilt), Ankara, T.T.K. Yayınları.
- Zülfe, Ö. (2009). *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı, e-kitap.